

Бондаренко Л. И. Историко-педагогические аспекты подготовки преподавателей к научно-педагогической деятельности

В статье освещены особенности подготовки преподавателей высших учебных заведений к научно-педагогической деятельности, начиная с начала XIX ст. Приведены характеристики разнообразных форм такой подготовки, сделаны выводы о важности использования в современной практике положительных идей опыта прошлого.

Ключевые слова: преподаватель, научно-педагогическая деятельность, магистр, научная школа, аспирантура.

Bondarenko L. I. Historical and Pedagogical Aspects of Training of Teachers to Scientific and Pedagogical Activity

In article features of a training of teachers of higher educational institutions to scientific and pedagogical activity, since the beginning of the XIX Art. are shined. Characteristics of various forms of such preparation are provided, conclusions are drawn on importance of use in modern practice of positive ideas of experience of the past.

Key words: teacher, scientific and pedagogical activity, master, school of sciences, postgraduate study.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 37.091.4 Макаренко:37.091.12

П. В. Вітебська

**ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ А. С. МАКАРЕНКА
ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО
ОПТИМІЗМУ ВИХОВАТЕЛЯ**

На сучасному етапі освітня система України потребує від вихователя з одного боку високого особистісного духовного та професійного розвитку, а з іншого – глибоких знань про виховний процес та особистісні характеристики та потреби вихованців.

Педагогічна концепція А. Макаренка є побудованою таким чином, що враховує сукупність потреб та вимог вихователя, заснованих на його змістовних знаннях про особистість кожного вихованця.

Педагогічну концепцію А. Макаренка у своїй науковій роботі досліджує В. Хомич [1]; Л. Тищенко у своїй дисертації розкриває вплив ідей А. Макаренка на формування учнівських закладів із демократичним типом самоврядування [2].

Мета статті – розкрити поняття, структуру та умови реалізації педагогічної концепції А. С. Макаренка щодо формування педагогічного оптимізму вихователя.

Поняття „педагогічна концепція” у науковій літературі має багато тлумачень. Згідно з українським педагогічним словником, *педагогічна концепція* – це провідна ідея педагогічної теорії [3, с. 177].

Немає сумнівів у тому, що всевітній успіх педагогічної концепції А. Макаренка у вихованні та перевихованні складних підлітків, їх підготовці до життя громадян, які люблять свою Батьківщину, активних працівників став можливим завдяки головним принципам, на яких А. Макаренко будував усю систему взаємовідносин між вихователем та вихованцями. Основою цих принципів у школі, у трудовій комуні або в родині, був соціалістичний гуманізм, нове розуміння людяності в умовах соціалістичної рівноправності трудящих.

В. Хомич у своєму дослідженні „Проблеми формування творчої особистості вчителя (на матеріалі вітчизняної педагогічної спадщини 1917 – 1930 рр.)” (2000 р.) стверджував, що педагогічна позиція А. Макаренка була глибоко гуманістичною і характеризувалась утвердженням нових етичних цінностей – колективізму, самоврядування, співробітництва, дисциплінованості, взаємодовіри й обов’язку. Щоб перетворити педагогіку в активну, цілеспрямовану науку, учитель має йти на ризик, уникати шаблонів, бути представником високої педагогічної культури [1].

У розробці концепції педагогічного оптимізму вихователя А. Макаренка виходив з двовекторної спрямованості цього феномену: з одного боку, на дитину, процес її виховання і розвитку, з другого – на особистість педагога, його професійну діяльність та поведінку. Причому орієнтація на вихованця є провідною, зумовлює зміст педагогічного оптимізму самого вихователя, спрямованого на його власну поведінку, стиль життя і діяльності тощо. Крім цього, загальносоціальний, життєвий оптимізм, на думку А. С. Макаренка, тісно переплітається з конкретно педагогічним його виявом, пов’язаним з вихованням дітей, професійною діяльністю, саморозвитком педагога.

На підставі аналізу творчої спадщини і педагогічної практики А. Макаренка ми робимо висновок про три аспекти у педагогічному оптимізмі вихователя: когнітивний, морально-психологічний та діяльнісний.

Когнітивний аспект розкриває головну ідею А. Макаренка: педагогічний оптимізм повинен бути „зрячим”, свідомим, тобто будуватися на глибоких, об’єктивних знаннях педагога про світ, життя і суспільство, про школу, виховання та людину.

Розділяються компоненти когнітивного аспекту педагогічного оптимізму за двома векторами, що стосуються вихованця та вихователя.

Вихованець:

- знання про життя, внутрішній світ, особливості розвитку конкретної дитини, її цінність і неповторність;

- знання про необхідність урахування індивідуальних і вікових особливостей;
- знання про сутність та важливість правильного виховання, його соціальні й педагогічні умови, перспективні лінії розвитку дитини;
- знання про причини виникнення проблем з вихованням, про умови появи педагогічно занедбаних, важких дітей;
- знання про можливості перевиховання особистості на позитивних засадах, подолання негативного досвіду життя, діяльності й поведінки;
- знання про збагачення змісту та видів діяльності, підвищення їхньої соціальної спрямованості та ваги;
- знання про необхідність встановлення рівноправних, вимогливих стосунків у дитячому колективі.

Вихователь:

- знання педагога про власну особистість, об'єктивне оцінювання можливостей та рівня розвитку;
- знання про зміст та засоби професійної діяльності, її соціальні й педагогічні функції та наслідки;
- знання про етику й психологію професійної діяльності та спілкування;
- знання про зміст і засоби професійної самоосвіти та самовиховання;
- знання про особистісну саморегуляцію і самоуправління, особливо у несприятливих, нестандартних умовах;
- знання про значення особистого авторитету й прикладу педагога у вихованні дітей;
- знання про важливість педагогічної майстерності й педагогічного такту;
- знання про взаємодію педагогічного й дитячого колективів, необхідність їхньої єдності.

Морально-психологічний аспект педагогічного оптимізму містить особистісні та професійні якості й вимоги до вихователя, які забезпечують його професійну спрямованість, позитивне ставлення до життя, до усіх учасників педагогічного процесу, сильну мотивацію до досягнення необхідного результату у вихованні дітей і постійного професійного, особистісного саморозвитку. Відповідності до двовекторної спрямованості ми виділяємо такі якісні характеристики педагогічного оптимізму вихователя в контексті морально-психологічного аспекту.

Вихованець:

- любов і повага до дітей, віра в кращі риси й якості людини;
- щирий інтерес до життя і діяльності дітей, до їхнього духовного світу;
- впевненість у перетворювальних можливостях виховання;
- відсутність упередженості у стосунках з дітьми;
- підвищена вимогливість до кращих вихованців;

- впевненість у можливостях перевиховання людини, подолання в ній негативних рис;

- мажорний тон і стиль життя у колективі, відчуття захищеності.

Вихователь:

- любов до життя та професії, життєрадісність, впевненість у своїх силах;

- почуття власної гідності і професійного обов'язку, честі й самоповаги;

- моральна стійкість, урівноваженість, готовність до подолання труднощів і розв'язання проблем;

- цілеспрямованість, вимогливість до себе, готовність до саморозвитку й самовиховання;

- розвинута саморефлексія, здатність до самокритики та об'єктивного оцінювання власної особистості;

- психологічна мобільність, готовність до змін, здатність адаптуватись до нових умов.

Діяльнісно-поведінковий аспект педагогічного оптимізму відбиває операційно-практичну готовність вихователя здійснювати професійну діяльність і спілкування на гуманістичних засадах, уміння створювати належні умови для виховання і життя дітей, здійснювати особистісний і професійний саморозвиток.

Вихованець:

- уміння організувати самодіяльність і самоуправління дітей в колективі;

- уміння створювати і підтримувати творчу атмосферу на основі системи перспективних ліній;

- уміння поєднувати прямий, безпосередній вплив на особистість з паралельною дією вихователя і колективу;

- уміння морально і психологічно підтримувати мажорний тон і стиль життя особистості та колективу;

- уміння підтримувати та розвивати зв'язки первинного колективу із загальносоціальним;

- уміння формувати свідому дисципліну, здатність вихованців до самостійної поведінки, життя і діяльності;

- уміння поєднувати вимогливість та довіру до вихованців, спиратися на позитивне в людині;

- уміння створювати і використовувати традиції, стійкі форми життя і поведінки дітей.

Вихователь:

- уміння бачити головне, стратегічно важливе в особистому житті і професійній діяльності;

- уміння підтримувати позитивний життєвий тонус, психологічний комфорт у професійній діяльності й особистих стосунках;

- уміння долати негативні особистісні стани, попереджати емоційне вигорання;

- уміння будувати спілкування з колегами, батьками і дітьми на гуманістичних позиціях;
- уміння стримуватись, володіти собою у психологічно несприятливих ситуаціях;
- уміння знаходити розумний баланс між позитивними та негативними почуттями і станами;
- уміння використовувати труднощі для морального загартування, формування волі і характеру;
- уміння здійснювати саморегуляцію, самонавіювання у особистому житті і професійній діяльності.

Для розуміння творчого та життєвого шляху Макаренка є важливим його ствердження, що нова педагогіка народжувалась „не в болісних судах кабінетного розуму, а в живих рухах людей, в традиціях і реакціях реального колективу, в нових формах дружби та дисципліни” [4, с. 100]. Тому впевненість автора у перемозі своєї справи прийшла після сурової та тривалої боротьби нового із старим. Але завдяки цій боротьбі А. С. Макаренко мав повне право стверджувати, що виховання нової людини – справа щаслива і посилює педагогіку.

На основі отриманих знань та педагогічного досвіду роботи зі складними дітьми у А. С. Макаренка сформувалося чітке уявлення про поняття „оптимізм”. Педагог включав у поняття „педагогічний оптимізм” доброту, чуйність вихователя, його доброзичливість, життєрадісність, почуття гумору, віру в учнів, досягнення ними поставленої мети, навіть якщо ці учні досить слабкі та мають проблеми з поведінкою. Віра педагога примушує учнів вірити у власні можливості.

Таким чином, концепція А. С. Макаренка щодо формування і реалізації педагогічного оптимізму вихователя полягає у тому, що „найкраще в людині завжди доводиться проектувати, і педагог повинен це робити” [5, с. 13].

На основі матеріалу статті можна зробити висновки, що у розробці концепції педагогічного оптимізму вихователя А. С. Макаренка виходив з двовекторної спрямованості цього феномену: з одного боку, на дитину, процес її виховання і розвитку, з другого – на особистість педагога, його професійну діяльність та поведінку. Причому орієнтація на виховання є провідною, зумовлює зміст педагогічного оптимізму самого вихователя, спрямованого на його власну поведінку, стиль життя і діяльності тощо. Крім цього, загальносоціальний, життєвий оптимізм, на думку А. Макаренка, тісно переплітається з конкретно педагогічним його проявом, пов’язаним з вихованням дітей, професійною діяльністю, саморозвитком педагога.

Подальшого дослідження вимагають наступні аспекти проблеми: реалізація педагогічної концепції А. С. Макаренка щодо формування і реалізації педагогічного оптимізму вихователя у сучасній системі освіти України.

Список використаної літератури

- 1. Хомич В. Ф.** Проблема формування творчої особистості вчителя (на матеріалі вітчизняної педагогічної спадщини 1917 – 1930 рр.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 / Хомич Валерій Феодосійович. – Переяслав-Хмельницький, 2000. – 195 с.
- 2. Тищенко Л. В.** Проблеми учнівського самоврядування в історії школи і педагогіки в Україні в період 1917-1981 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 „Історія педагогіки та загальна педагогіка” / Л. В. Тищенко. – К., 1992. – 21 с.
- 3. Гончаренко С.** Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
- 4. Макаренко А. С.** Пед. соч. : в 8 т. / А. С. Макаренка. – М. : Педагогіка, 1983. – Т. 6. – 364 с.
- 5. Макаренко А. С.** Пед. соч. : в 8 т. / А. С. Макаренко. – М. : Педагогіка, 1983. – Т. 4. – 400 с.

Вітебська П. В. Педагогічна концепція А. С. Макаренка щодо формування та реалізації педагогічного оптимізму вихователя

У статті проаналізовано сутність поняття концепція, розглянуто умови формування і реалізації педагогічного оптимізму вихователя у педагогічній концепції А. С. Макаренка. Основну увагу приділено гуманістичній спрямованості педагогічної системи педагога-новатора.

Ключові слова: концепція, педагогічний оптимізм, вихователь, вихованець, гуманізм, реалізація.

Витебская П. В. Педагогическая концепция А. С. Макаренко о формировании и реализации педагогического оптимизма учителя

В статье анализируется сущность понятия концепция, рассматриваются условия формирования и реализации педагогического оптимизма учителя в педагогической концепции А. С. Макаренко. Основное внимание уделяется гуманистической направленности педагогической системы педагога-новатора.

Ключевые слова: концепция, педагогический оптимизм, учитель, воспитанник, гуманизм, реализация.

Vitebs'ka P. V. Pedagogical Conception of A. S. Makarenko about Formation and Realization of the Pedagogical Optimism of the Teacher

The article deals with the meaning of the notion conception, conditions of formation and realization of the pedagogical optimism of the teacher according to Makarenko's pedagogical conception. Special attention has been paid to the humanistic direction of the innovator's pedagogical system.

Key words: conception, pedagogical optimism, teacher, pupil, humanism, realization.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.